

XVII.YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE MALATYALI ÂŞIKLAR

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI*

Anadolu'da âşıklar yüzyıllar boyu gelenekten ödün vermeksizin varlıklarını korumuşlardır.

Malatya'nın Sivas gibi Anadolu halk şiirinin merkezlerinden birine yakın olması nedeniyle Malatya yöresi âşıklarına Sivas yöresinin ünlü âşıkları önemli ölçüde etki etmişlerdir.

Halk şiirinin Darende, Hekimhan, Arguvan ve Arapgir'de sevilip sayılması bir ölçüde Sivaslı Pir Sultan Abdal, Âşık Veli, Ruhsatî, Âşık Veysel gibi önemli âşıklara bağlanabilir.

Sivas yöresi bütün Orta Anadolu âşıkları üzerinde anlam yükünün ağırlığına dayalı biçimi ile etki etmiştir.

Malatyalı âşıkları incelediğimizde Arguvan yöresinin kendine özgü “*Arguvan havası*” dediğimiz söyleyiş özelliği dışında Hekimhan, Darende ve Arapgirli âşıklarda söyleyiş özelliğinden çok anlam ağırlığı dikkat çekmektedir.

Malatya ve yöresinde yüzyıllar boyu pek çok âşık yetişmiş bunların kimilerinin ünü bölge sınırlarını aşmış, kimileri de çok güçlü âşıklar olmalarına rağmen ününü yaşadıkları çevre dışına taşıramamışlardır.

Ulaşabildiğimiz kaynakları tarayıp, geniş bir saha araştırması yapıp, yıllardır oluşturduğumuz özel arşivimizi esas alıp yüzyıllar boyu Malatya'da sazına ses vermiş ve âşıklık geleneğini yerine getirmiş 114 âşık tesbit edebildik. Şüphesiz Malatya ve çevresinde yetişen âşık sayısı bu sayı ile sınırlı değildir. Ulaşamadığımız, şiirleri kayda geçmediği için unutulmuş birçok âşığın daha olduğundan şüphemiz yoktur.

Araştırmalarımızda Malatya yöresinde yaşamış tesbit edilebilen en eski âşıkların 1755'te doğan Derviş Muhammet ve Şah Sultan olduğunu tespit etmemize rağmen biz divan tarzı şiirleri ile de tanınan fakat dini ve tasavvufi şiirleri, özellikle ilahileri ile âşıklar arasında da önemli bir yere sahip olan Niyazi Mısırî'yi Malatya'nın en eski âşığı olarak belirtmeyi uygun gördük.

Müjgan Cunbur'un: “*Onyedinci yüzyıldan bu güne dönüp dolanıp çağırıp gelen Niyazî-i Mısırî, yüzyıllarca Türk halkının yalnız dilinde değil, gönlünde de yeri olan büyük bir yol ve gönül eridir. Malatyalıdır. Mısır'da tahsil gördüğü için Mısırî lâkabı ile anılır.*”¹ dediği Niyazi Mısırî'nin asıl adı Mehmet olup doğum tarihi tam olarak tespit edilememekte, ancak ölüm tarihinin 1693 olduğu bilinmektedir.

Şiirlerini yüzyıllar önce söylemiş olmasına rağmen günümüzde bile insan ruhunu bir musiki gibi okşamakta:

*Derman aradım kendime
Derdim sana derman imiş
Bürhan aradım aslıma
Aslım bana bürhan imiş*²

gibi özgün deyişleriyle XVII. yüzyıldan günümüze ses vermektedir.

Malatya'nın en eski âşıklarının başında Derviş Muhammet ve Şah Sultan gelmektedir.

Derviş Muhammet (Mehmet) 1755'te Malatya'nın Arguvan ilçesinin İsa köyünde doğmuştur. Şiirlerinde bazan Muhammet, bazan da Mehmet adını kullandığı görülmektedir.

*Aşktır anamız atamız
Aşktır ceddimiz ötemiz
Aşktan geliyor gıdamız*

* Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI, Edebiyat Tarihi Çerçevesinde Âşık Edebiyatı Araştırmaları, Ank. 2008, s.289-304

¹ Müjgan Cunbur, **Başakların Sesi**, Poyraz Reklam Yay. Ankara 1968, s.351

² Vasfî Mahir Kocatürk, **Tekke Şiiri Antolojisi**, Edebiyat Yay. Ankara 1968, s.361

*Yanarız büryan oluruz*³

diyen Derviş Muhammet'in şiirleri Malatya çevresinde âşıklık geleneği çerçevesinde usta malı söyleyen âşıklarca dilden dile söylenmektedir.

Derviş Muhammet aydın görüşlü bir din adamı olup zamanın dar görüşlerine karşı çıkan, yol gösterici ve uyarıcı bir kişiliğe sahiptir. O'nun bu uyarıcı ve yol gösterici tutumu köylüler arasında hoşnutsuzluk yarattığı için köyden ayrılmak zorunda kalmıştır.

Arguvan'ın İsa köyünden ayrılan Derviş Muhammet, Sivas ile Divriği ilçesi Anzağar (*Kevendüzü*) köyüne gidip yerleşmiştir.

Elimizde 23 şiiri bulunan Derviş Muhammet'in İbrahim Aslanoğlu ve M. Adil Atalay tarafından Arapgir ve Arguvan'da buldukları cönk ve mecmualarda henüz yayımlanmamış fazla sayıda şiirlerinin olduğu bilinmektedir. Şiirlerinde rastladığımız:

*Dinleyin nasihatim Hak ehli canlar
Ben bu okumayı uludan aldım
Ağından okurum bilmem karayı
Sultan Hızır gibi doludan aldım*⁴

gibi ifadelerden Bâdeli âşık olduğu anlaşılmaktadır.

Doğduğu İsa köyünden ayrılıp önce Divriği'nin Anzahar (*Kevendüzü*) köyüne, sonra Arguvan'ın Karahöyük köyüne yerleşmiş, daha sonra da tekrar geri döndüğü Kevendüzü köyünde 1825'te vefat etmiştir. Derviş Muhammet'in öleceğini hissedip söylediği bir şiirindeki:

*Yetmiş yıldır mihman idim bu handa
Ruhumuz eşna idi şi cihanda
Gafil olma elbet anladın sen de
Ömür tamam olmuş gel oldu bize*⁵

gibi deyişinden hareketle ermişliği ve kerametleri üzerine velilik derecesine ulaştığına inanılıp hakkında birçok menkıbe oluşmuştur.⁶

Derviş Muhammet, Ahmet Yesevi çizgisini Anadolu'da sürdüren ender âşıklardandır. O'nun şiirleri incelendiğinde, Yesevi'nin hikmetleri gibi nasihat ve özgün söyleyişin ağır bastığı görülür.

*Derviş Muhammet'im koyma haini
Herkes beğeniyor kendi huyunu
Dibi delik kaba aşkın suyunu
Taşıyıp yorulma dolduramazsın*⁷

diyen âşık Malatya'nın en eski usta âşıklarındandır.

Malatya'nın bilinen ilk kadın şairi olup 1755'te dünyaya gözlerini açan Şah Sultan da Arguvan'ın İsa köyünde doğmuştur.

Derviş Muhammet'e çirak olup, usta-çirak geleneğine uyup Derviş Muhammet'in yolunda gidip O'nun gibi hikmet ve nasihat ağırlıklı deyişleri ile tanınmıştır.

Şiirlerindeki, çevresinde haksızlık eden ağalarla iki yüzlü insanlar için söylediği sözler nedeniyle köylüsü ile arası açılmış ve ustası Derviş Mehmet gibi o da önce Divriği'nin Anzahar (*Kevendüzü*) köyüne, oradan da Arguvan'ın Bozan köyüne yerleşmiştir. Ömrünün sonuna kadar Bozan'da kalan âşık 1849'da Bozan'da vefat etmiştir. Şiirlerinde Derviş Muhammet'inki gibi Ahmet Yesevi'nin hikmetlerine benzer söyleyiş tarzı hakimdir.

*Turnam gökyüzünde ne hoş süzersin
Ne hûb katarınız güzel düzersin
Urum'u Türkmen'i sen mi gezersin*

³ Mustafa Bal, **Derviş Muhammed, Âşıkî, Şah Sultan**, Merdivenköyü Şahkulu Sultan Derneği Yay. İstanbul 1989, s.24

⁴ Mustafa Bal, **a.g.e.** s.1

⁵ Mustafa Bal, **a.g.e.** s.24

⁶ Kutlu Özen, "Yukarı Fırat Havzasında Yektişmiş Üç Halk Şairi: Derviş Muhammet, Ahmet Aşıkî, Şah Sultan" **Fırat Navzası, II. Folklor ve Etnoğrafya Sempozyumu Bildirileri**, (5 Kasım 1987) Elazığ 1989

⁷ Mustafa Bal, **Derviş Muhammed, Aşıkî, Şah Sultan**, Merdiven köyü, Şah Kulu Sultan Derneği Yay. İstanbul 1989, s.5

*Gel bizim ellere gez kerem eyle
Uzatıp başını açmış kanadın
Gökyüzünde samah dönmek muradın
Böyle miydi bana ahdin amanın
Gel bizim ellere gel kerem eyle*⁸

ibi bazı şiirleri türkü formunda dilden dile dolaşmaktadır.

Anadolu'da âşıklar kırlarda açılan rengârenk çiçekler gibidir. Her biri bulunduğu yörede sazı ve sözü ile güzellikleri, sevgiyi, barışı, kardeşliği, doğruluğu dantel gibi işlerler.

1765 yılında Arguvan'ın İsa köyünde doğan Âşıkî hikmet ve nasihat yollu nefesleri ile Malatya'nın ve yaşadığı dönemde şairnâmelerde adı geçen⁹ Anadolu'nun en tanınmış âşıklarından biri olmuştur. Derviş Muhammet'in çıraklarından olan Âşıkî, deyişlerinde ustası Derviş Muhammet'in izinde gitmiş:

*Özün engire indir yüce uçma
Enginlerde biten ayva nar olur
Tekebbürlük edip yolundan azma
İblis'e uyanın işi zor olur*¹⁰

biçiminde, O'nun gibi toplumu uyarıcı, ahlâk kurallarını hatırlatıcı ve öğüt verici şiirler söylemiştir. Bâdeli âşıklardan olduğu:

*Gönül sancağını açıp
Muhabbet mülkünden geçip
Yar elinden dolu içip
Esirip mestane geldim*¹¹

deyişinde belirtilen Âşıkî'nin:

*Akçadağ'ın sabah esen yelleri
Hasretin çektiğim yardan haber ver
Çözüldü mü kâkülünün telleri
Asıldığım zülf-ü telden haber ver*

deyişi, *İntizar çektiğim hubların merdi
Gözlerim yaşını saçmadan gel gel
Sabahtan akşama dilimin virdi
Devredip devranım geçmeden gel gel*¹²

deyişi, *Kul olanın Hak katından işleri
Bilinir gam yeme divane gönül
Ha bir gün ola ki gözün yaşları
Silinir gam yeme divane gönü*¹³

ve

*Ben bugün güzeller serdarın gördüm
Çıkış salınıyor elin üstüne
Cemalına baktım salavat verdim
Selamina durdum yolun üstüne*¹⁴

⁸ Mustafa Bal, **Derviş Muhammet, Âşıkî, Şah Sultan**, Merdivenköyü, Şahkulu Sultan Derneği Yay. İstanbul 1989, s.260

⁹ Doğan Kaya, **Şairnâmeler**, Kültür Bak. Yay. Ankara 1990, s. 16

¹⁰ Mustafa Bal, **Derviş Muhammet, Âşıkî, Şah Sultan**, Merdivenköyü, Şahkulu Sultan Derneği Yay. İstanbul 1989, s.202

¹¹ Mustafa Bal, **a.g.e.** s.238

¹² Mustafa Bal, **Derviş Muhammet, Âşıkî, Şah Sultan**, Merdivenköyü Şahkulu Derneği Yay. İstanbul 1989, s.266

¹³ Mustafa Bal, **a.g.e.** s.223

¹⁴ Mustafa Bal, **a.g.e.** s.

gibi söyleyişleri de çevrede halk türküleri arasında sık sık okunmaktadır. Malatya’da yetişip ünü çevre illerde oldukça yaygınlaşan Âşıkî 1821 yılında Felahiye’nin Acırlı köyünde vefat etmiştir.

Malatya yöresinin şöhreti en fazla yayılan âşıklarından biri de Hekimhanlı Sadık Baba’dır. 1771 yılında Hekimhan’ın Güvenç köyünde dünyaya gelen Sadık Baba gençlik yıllarını Hekimhan’ın Karaöz ve Basak köylerinde geçirmiştir.

*Cahil olma kâmil suyun içegör
Mürşide erip ham işlerden geçegör
Menaref sırrına dükkân açagör
Eylersin yarenin enine gönül¹⁵*

gibi söyleyişlerinden de anlaşılacağı üzere İç Anadolu âşıklarının ön planda tuttuğu anlam ağırlığı belirgin olarak kendini hissettirmektedir.

Sadık Baba’nın şiirleri Ahmet Yesevi çizgisini Anadolu’da sürdüren Anadolu âşıklarının bütün özelliklerini taşımaktadır.

Bir şiirindi:

*Arz-ı hal gönderdim zülf ü hümâyâ
Gözledim yarimden bir haber gelmez
Giriftar eyleyen beni sevdâya
Gonca izarından bir haber gelmez¹⁶*

diyen Darendeli Mecruhî de Malatya ili Darende ilçesinde yetişen âşıkların en önemlilerindedir. Mecruhî’nin asıl adı Süleyman olup beşeri aşktan hareketle manevi aşka ulaşanlardandır. Darende’de 1782’de doğan Mecruhî, 1867’de memleketinde vefat etmiştir.

Darende’nin Kızılhisar köyünde 1793 yılında dünyaya gelen ve döneminin sayılı âşkları arasında yer alan Kusurî de Malatya’nın en önde gelen âşıklarındandır.

Şiirleri Kaya Bilgegil tarafından toplanan Kusurî:

*“Zamane halkından çevir yüzünü
İltifat istersen akranın ara
Kâmil isen cahil ile konuşma
Tarikatta bir hub yâranın ara¹⁷*

gibi söyleyişleri ile dikkatleri üzerinde toplamış; şiirlerinde çektiği acıları içli bir dille anlatmış, çevresinde pek çok âşığı etkilemiş güzide simalardandır. Âşık kollarının en önemlilerinden *Ruhsatî kolu* Kusurî ile başlamaktadır.¹⁸

Bir şiirinde:

*Sene bin iki yüz yirmi dört oldu tamam
Gelse gerektir âhir Mehdi-i sahip zaman¹⁹*

biçimindeki söyleyişinden 1809’da hayatta olduğu anlaşılan Kul Sevindik’in ise asıl adı Mustafa olup Hekimhan’ın *Culfalı* köyünde dünyaya gelmiştir. Usta söyleyişleri olan Kul Sevindik’e mahlasını Feyzullah Çelebi vermiştir. Bir şiirinde:

*Dünü gün yoldan ayrılmaz yol eri
Yaradandır cümlemizin serveri
Kul Sevindik Kemteri ’nin kemteri
Ednalık dervişlik yolu değil mi²⁰*

diyen Kul Sevindik Âşık Veli gibi Kemterî çiraklarındandır.

Darende’den Çorum’a gelip yerleşen ve Çorum’da vefat eden 18.. yüzyıl âşıklarından Rıfat:

¹⁵ Cemal Özbay, **Sadık Baba, Hayatı ve Deyişleri**, Emek Yay. Ankara 1957, s.56

¹⁶ Mehmet Yardımcı, “Darendeli Halk Şairleri” **Milli Folklor**, S.26, Yaz 1995, s.37

¹⁷ M. Kaya Bilgegil, XVIII nci Asır Saz Şairlerinden Kusurî, İkbal Kit. İstanbul 1942, s.23

¹⁸ Doğan Kaya, “Edebiyatımızda Âşık Kolları ve Şenlik Kolu”, **Âşık Şenlik Sempozyumu Tebliği**, 22-23 Mayıs 1997 Ankara

¹⁹ Osman Kazancı - Mehmet Yardımcı, **Hekimhan Folkloru ve Hekimhanlı Halk Şairleri**, Açıksöz Yay. Malatya 1993, s.101

²⁰ Ziya Gürel, **Hak Âşıklarından Deyişler**, Olgaç Mat. Ankara 1980, s.136

*Bir çeşmi ahuya gönül düşürdüm
Ruzi şeb yelerim sevdasına ben
Anınçin böyle aklım şaşırırım
Varıp yalvarayım ninesine ben²¹*

gibi ustaca söyleyişlerin âşığı olarak Çorum dolaylarında üne ulaşmıştır.

Âşık Esirî'nin dedesi olup yörede ismi saygı ile anılan fakat sadece 18. yüzyıl sonlarında hayatta olduğu bilinen *Âşık Baboğ Dede*'nin yöre âşıkları üzerinde önemli bir etkisi sezilmektedir.

1817 yılında yılında Arapgir'de dünyaya gelen Rengî'nin asıl adı Mehmet olup her ne kadar divan şiiri ile ilgilenmişse de halk şiiri geleneğine uygun yazdığı şiirleriyle daha çok tanınmıştır.

*O kadar yalvardım çekmedi dilek
Ahından tacizdir gökteki melek
Rengi sarf etme boş yere emek
Her cahil dilberde mürvet olur mu²²*

biçimindeki söyleyişleri halk şiiri tarzında belli olgunluğa erdiğinin örneklerindedir.

824'te Darende'de doğup Divriği, Zara, Kangal bölgelerinde hayatını sürdüren ve Kangal'da ölen Feryadî oğlu Nihanî'yi ve torunu Penahî'yi yetiştiren yörenin usta âşıklarındandır.

Darende'de Mecruhî ile aynı çağda âşıklık geleneğini sürdüren bir âşık da Darendeli Fethi Baba'dır.

1829'da Darende'de dünyaya gelen Fethi Baba'nın asıl adı İbrahim'dir. Üzerinde "*Fethi Baba'nın Evrakı Perişanı*" yazılı 150 sayfalık bir defter halinde yayımlanmamış şiirleri bulunmaktadır.

*Aşkın dersin aldım pirlere merdinden
Canımın cananı göçmüş yurdundan
Kimse bilmez âşıkların derdinden
Fethi der her demden haberdara ver²³*

gibi çok olgun bir düzeye ulaşmış olduğu, lirik duyguları ustalıkla halk şiiri geleneğine uygun olarak söylediği görülmektedir.

Bir ara bazı şiirlerinde Talip mahlasını da kullanan Fethi Baba 1899'da Darende'de vefat etmiştir.

Kusurî, çevresinde pek çok âşığı etkilemiş, bu arada da oğlu Abdurrahman'ı iyi bir âşık olarak yetiştirmiştir. 1839'da dünyaya gelen Abdurrahman şiirlerinde Şurbî mahlasını kullanmıştır.

*Bir ahu gözlünün aşkına düştüm
Bana yâr olur mu aceb ne dersin
Serv-i revan olmuş kadd-i tubası
Şivekâr olur mu bana ne dersin²⁴*

gibi rahat bir söyleyişe sahiptir.

Darende'de 1843'te dünyaya gelen Remzi'nin kuvvetli bir medrese öğrenimi görmüş olduğu bilinmekte olup hem divan hem de halk şiiri tarzında güzel şiirleri bulunmaktadır. Halk şiiri tarzındaki söyleyişleri akıcı, akıcı olduğu kadar da içli ifadelerle yüklüdür.

Remzi'nin şiirlerinde fevkalade bir derinlik bulunmamakla beraber kelebek gibi bir çiçekten diğerine konan ruhunun renkli akisleri vardır. Onun:

*Uygun ahbap tel alışkın saz ile
Saki gerek mey doldursun naz ile
Nargileler dolsun mercan köz ile*

²¹ Çorumlu, Yıl:2, S.16, Temmuz 1939, s.494

²² Vasfi Servet Kiper, *Arapgirli Şairler Antolojisi*, Arapgir'in Sesi Yay. Ankara 1972

²³ Refik Ahmet Sevengil, *Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri*, Atlas Kit. İstanbul 1965, s.353

²⁴ Kaya Bilgegil, a.g.e. s.99

*Badeleri içmek ister gönlümüz*²⁵
deyişi ruh dünyasının aynası gibidir.

*Gel Esirî meyil verme her dile
Sadık dost gerek ki halinden bile
Damgasız metaı alma bir pula
Bezirgânlar bilir şar kıymetini*²⁶

deyişi ile Ahmet Yesevi çizgisinin Anadolu'daki usta âşıklarından biri olduğunu hemen belli eden Esirî, ünü yöre dışına taşmış önemli âşıklardandır.

Şiirlerinde:

*Benden selam söylen nazlı canana
Alsın selamımı ne derse desin
Bir bergüzar versin zülfün telinden
Ya versin vermesin ne derse desin*

biçiminde rahat söyleyişleri olan ve Darende'nin Kızılcahisar köyünde 1845'de dünyaya gelen Âşık Cevri iyi bir öğrenim görmüş her âşık gibi o da diyar diyar dolaşmış uzunca bir süre İslahiye'de oturmuştur. Tekrar memleketi Darende'ye dönmüş, fakat iki oğlu da Seferberlik yıllarında şehit olunca şiirlerinde:

*Gönül sefinesi girdaba daldı
Cevri'ya aşıyan bin hali kaldı
Ya şahin balaban yuvadan aldı
Yaslıyım gamlıyım yaralıyım ben*²⁷

biçiminde karamsar bir söyleyiş hakim olmuştur.

Uzun, çileli, yoksul, her türlü acıyı tadararak geçen bir ömür süren Cevri son zamanlarında da tasavvuf ve ilahi aşka yönelir. 1925'te de köyünde vefat eder. Şiirlerinin kayıtlı olduğu defter halen Darende'de Kızılhisarlı Hacı Mehmet Yumuk'ta bulunmaktadır.

Bir şiirinde:

*Penahî sırrıma sırdaş bulmadım
Halime muvafık yoldaş bulmadım
Bir derdimden anlar haldaş bulmadım
Âlemde lütf ıssı yârim kalmadı*²⁸

diyen Penahî de 1847'de Darende'de doğan âşıkların önemlilerindendir. O, soyca âşık bir aileden gelmektedir. Dedesi Feryadî, babası ve ustası da Nihanî'dir.

Penahî, aynı zamanda iyi bir sosyal gözlemcidir. Toplumunu, insanları, insanların bir biriyle ilişkilerini, övgü ve yergilerini, bunların kaynaklarını da kimi şiirlerinde çok güzel dile getirmiştir.

1848 - 1907 yılları arasında Arapgir'de yaşamış olan Arapgirli Remzinin: *Güzeller içinde bir nam vermişsin*

*Canımın sevdiği dilber imişsin
Remzi'yi hemen öldürün demişsin
Bab-ı ihsanını tez eyle bari*²⁹

gibi geride pek çok şiiri bulunmaktadır.

1855'te Hekimhan'ın Güzelyurt kasabasında dünyaya gelen Safine'nin asıl adı Zeynel Kazancı'dır.

Buğday kırka çıktı çarşı pazarda

²⁵ Kadri Özyalçın, **Darendeli Remzi**, Sivas Halkevi Yay. Sivas 1940, s.18

²⁶ Osman Kazancı - Mehmet Yardımcı, **Hekimhan Folkloru ve Hekimhanlı Halk Şairleri**, Açıksoz Yay. Malatya 1993, s.106

²⁷ Mehmet Yılmaz, "Darendeli Şairlerden Cevri" **Somuncu Baba Kültür, Edebiyat ve Araştırma Dergisi**, Yıl: 3, S.10, Eylül 1966, s.41

²⁸ Mehmet Yılmaz, "Darendeli Şairlerden Penahî", **Somuncu Baba Kültür Edebiyat ve Araştırma Dergisi**, Yıl 2, S.6, s.40

²⁹ Nihal Yiğit, **Arapgir Folkloru**, İnönü Üniversitesi Eğitim Fak. Türk Dili ve Ed. Eğt. Böl. Malatya, 1997, Yayınlanmamış Lisans Tezi

*Milletin yarısı hep kaldı yolda
Mallar hiç doymuyor yazıda çalda
Etini almadı mallar bu sene*³⁰

gibi “*Kıtlık Destanı*” ile: “*Kızlar Destanı*” 1942’de Güzelyurt’ta vefat eden Safine’nin belleklerden silinmeyen şiirlerindedir.

Âşık Dildarî de Darende’nin Aşağı Sekret köyünde 1858-1917 yılları arasında yaşayıp geride:

*Kalbini geniş tut sakın Dildarî
Rıza-i Bari’den çıkma Dildarî
Gönül Beytullah’tır yıkma Dildarî
Elinden gelirse imaret eyle*³¹

biçiminde yüzlerce usta işi şiirler bırakmış önemli âşıklardandır.

Niyazî-i Mısrî’den sonra Malatya’nın yetiştirdiği büyük mutasavvuflardan biri sayılan Boranî’nin asıl adı Abdullah Fahri’dir.

1854’te dünyaya gelen Boranî:

*Sakın dünyaya meyil verme
Mekkâredir sakın uyuma
Haktan bir an gafîl olma
Gelin zikredelim ya hu*³²

deyişinde de görüldüğü gibi öğüt yönü ağır basan şiirleri ile tanınmaktadır. 17 Mart 1908’de Boran köyünde vefat etmiştir.

1966’da Malatya’nın Yazıhan ilçesine bağlı Karaca köyünde dünyaya gelen Fakiri Malatya yöresinin en usta âşıklarından biri olarak bilinir. Kendisini Bektaşî meclislerinde yetiştiren ümmî âşıklardandır.

*Ahmak dünya için yanar yıkılır
Uzak olam dersin gelir takılır
Fakir der güvenme birgün yıkılır
Uçar safî mermer bina ise de*³³

gibi rahat ve özgün söyleyişlerinin yanı sıra Atatürk için yazdığı önemli bir destanı ile tanınmaktadır. Ahmet Yesevi düşüncesini Anadolu’da sürdüren usta âşıklardan olup Günlük hayatında fakir, gönül dünyasında zengin bir hayat geçiren Fakirî 1932’de vefat etmiştir.

Hekimhan’ın Güzelyurt kasabasında 1866-1941 yılları arasında yaşamış Âşık Pervane de şiirleri Tarsuslu Sıtkı Pervane’nin ilk şiirleri ile karıştırılan âşıklardandır.

Malatya yöresinde oldukça iyi tanınan ve asıl adı Sinan olan Pervane’nin:

*Bir çocuk da anasından doğunca
Bedenini pişirmeğe tuz ister
Utanır âlemden yüze çıkamaz
Arkasına giyinmeğe bez ister*³⁴

diye başlayan çok önemli bir yaş destanı bulunmaktadır. *Esnaf Destanı* da yine Pervane’nin unutulmayan şiirleri arasındadır.

Darende ilçesine bağlı Balaban bucağında 1869’da dünyaya gelen Hulusî’nin asıl adı Ömer olup hayatı sıkıntılarla geçmiş âşıklarımızdan biridir.

Hekimhan’ın Güzelyurt bucağında 1871’de doğan Âşık Bekir 12 yaşında babasını kaybedince saza heves sarmış ve sesinin güzelliği ile çevrede ününü yaymıştır. Sazlı ve sözlü ortamlardan ayrılmayıp âşıklılığını ilerletince çevre illere geziye çıkmış, atışmanın iyi bir ustası olarak adını duyurmuştur.

³⁰ Osman Kazancı - Mehmet Yardımcı, **Hekimhan Folkloru ve Hekimhanlı Halk Şairleri**, Açıksöz Yay. Malatya 1993, s. 199

³¹ Mehmet Yardımcı, “Darendeli Halk Şairleri”, **Milli Folklor**, S.26, Yaz 1995, s.38

³² Ahmet Şentürk - Mehmet Gülseren, **Malatyalı Şairler Antolojisi**, Malatya 1990, s.43

³³ Cemal Özbey, **a.g.e.** s.35

³⁴ Osman Kazancı-Mehmet Yardımcı, **Hekimhan Folkloru ve Hekimhanlı Halk Şairleri**, Açıksöz Yay. Malatya 1993, s.149

Kangal ağasının âşığı Âşık Kirkor'u mat etmesi üzerine ağanın hışmına uğramış, oğlu ağanın adamlarınca öldürülünce de bu acıya dayanamayarak 1934'te vefat etmiştir

Darendeli âşıklardan Hulusî'nin çağdaşı ve yakın arkadaşı bir âşık da Balabanlı Âşık Ömer'dir. Âşık Ömer Torunoğlu ailesinden olup 1881'de Balaban'da doğmuş, 1951'de Uşak'ta ölmüştür.

Şiirlerindeki:

*Bu kadar yüklenme Ömer'e felek
Taş olsa dayanmaz vallahi yürek
Hep havaya gitti çektiğim emek
Gitti kuvvet koldan bilekten kardeş*³⁵

gibi söyleyişleri ile o da pek çok âşık gibi Felekten yakınmıştır

Asıl adı Hasan Hüseyin Şahin olan Yediharf 1884'te Hekimhan'ın Beykent köyünde doğmuştur. Âşık Esirî'nin etkisinde kalmış, şiirlerinde:

*Bu ne zamanedir bu ne alamet
Mürvet Şahımerdan sen imdat eyle
Birbirine düştü bu cahil millet
Mürvet Şahımerdan sen imdat eyle*³⁶

gibi Alevi-Bektaşî felsefesini ve tarikat güzelliklerini işlemiştir. Şiirlerinin kayıtlı bulunduğu defter halen torunu Muharrem Kılıç'ta bulunmaktadır.

Asıl adı Mehmet Özkoluaçık olan Mahirî, Yazıhan'a bağlı Karaca köyünde 1888'de doğmuştur. Çevresinde ünlü bir âşık olarak bilinmektedir. Veliyeddün Çelebi'den icazet alan Mahirî:

*Biz pendemiz pirden aldık
İhtiyaç yok ele kardaş
Bir Leylâ'ya Mecnun olduk
Düştük dilden dile kardaş*³⁷

deyişinden de anlaşılacağı gibi bâdeli âşıklardandır. 1952'de vefat etmiştir.

Asıl adı Karaça olan Âşık Melulî Hekimhan'ın Ağılbaşı köyünde 1892'de dünyaya gelmiştir. 1989'da ölen âşığın torunu Hamdullah Erbil tarafından yayımlanan "*Melulî Çağdaş Bir Bektaşî Mistiği*" isimli kitapta şiirleri bir araya getirilmiştir.

*Yumşak ol ipek gibi
Diken gibi batan olma
Şol saldırgan köpek gibi
Şuna buna çatan olma*³⁸

gibi öğüt veren usta ve olgun bir kişiliğe sahiptir.

1894-1962 yılları arasında yaaşayan Malatyalı Âşık Göçmez de unutulmayan âşıklar arasındadır.

*Turnam gider isen bizim ellere
Kanadın altına sar beni beni
Germîter üstünde gonca güllere
Sor ki unutmuş mu yar beni beni*³⁹

gibi usta işi söyleyişlerle yüklü şiirleri bulunan Âşık Ertem'in asıl adı Abdullah Ertem olup 1895-1947 yılları arasında yaşamış Darendeli'nin unutulmaz simalarındandır.

1896 - 1908 yılları arasında Arapgir'de yaşamış âşıklardan biri de asıl adı Ahmet olan Âşık İdrakî hem hece hem de Aruz ölçüsü ile yazdığı şiirlerinde oldukça başarılıdır.

³⁵ Mehmet Ali Cengiz, **Balabanlı Halk Şairi Hulusi**, Malatya 1975, s.25

³⁶ İsmail Özmen, **Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi**, C.5, Saypa Yay. Ankara 1994, s.92

³⁷ İsmail Özmen, **a.g.e.** s.86

³⁸ İsmail Özmen, **a.g.e.** s.223

³⁹ Şükrü Erdoğan Ulu, **a.g.e.** s.39

Hekimhan'ın Ağılbaşı köyünün Nalköy mezrasında 1900 - 1982 yılları arasında yaşayan Mehmet Doğan ise çevresinde sevilip sayılan, sazı ve sözü unutulmayan âşıklardandır.

Âşık Hasan Hüseyin 1900 yılında Arguvan'ın Kuyudere (*Minayik*) köyünde doğmuş sazı ve sözü ile yörede ün yapmış âşıklardandır.

*Dün mü buradayrın bugün mü geldin
Ötme garip garip sinemi deldin
Eşinden ayrıldın sen burda kaldın
Yabancılar vurmüş telli turnamı*⁴⁰

gibi deyişleri yörede mahalli türküler arasında söylenmektedir.

Şiirlerinde saygıyı, hoşgörüyü ustaca işleyen Âşık Hüseyin 1945'te köyünde vefat etmiştir.

*Bir mektup yazdırmış çetin okundu
Demiş düşmanları kına yakındı
Dökülen saçımdan hali dokundu
Çabuk gelsin yıkılası silaya*⁴¹

gibi ustaca söyleyişleri ile dikkat çeken Turan Yılmaz 1900-1982 yılları arasında yaşamış Hekimhan yöresinin usta âşıkları arasında sayılır.

*Sordum söylemedi hali pek yaman
Aşka düşmüş yanar gözleri duman
Öyle hazin ses ki ne saz ne keman
Kuruyan gözyaşın sele getirdi*⁴²

gibi rahat söyleyişleri olan Âşık Fevzi'nin asıl adı Hüseyin Fevzi Ersoy olup 1901-1990 yılları arasında Arapgir'de yaşamıştır.

Âşık Fakiri'nin çıraklarından Hasan Çağlar din ve tasavvuf yönünden kendini iyi yetiştirmiş âşıklardandır. Şiirlerinde mantık ve duygu dengesini yanyana götürdüğü, felsefi görüşlerin ağır bastığı görülür.

*Hasan her bir arı bal yapar sanma
Çöğürlü çalının meyvastın umma
Cehalet içinde bozulur amma
Marifet gölünde yüzdüremezsiz*⁴³

biçiminde olgun şiirlerinin toplandığı defteri oğlu Rifat Çağlar'da bulunmaktadır.

1907'de Arguvan'ın Tahir bucağının Kesrik köyünde doğan Âşık Balı'nın asıl adı Ali Altun olup:

*Otuzunda âşık oldum bir güle
Otuz beşinde de ben düştüm dile
Kırk yaşında şair olmuştum bile
Bu ömrün böyledir geliş gidişi*⁴⁴

gibi söyleyişleri ile çevresinde dikkat çekenlerdendir.

Âşık Safine'nin çırağı ve yeğeni olan 1912 doğumlu Sefil Âşık'ın asıl adı Mustafa Kazancı olup halen hayatta bulunan Malatya yöresinin yaşayan en yaşlı âşıklardandır.

Darende'nin Ayvalı nahiyesinden ses veren Âşık Poyraz da Malatya yöresinin adı unutulmayan âşıklardan biridir.

Ünü en çok yayılanlardan olup 1914'te Arapgir'de doğan Âşık Fehmi Gür, iki gözünü de küçük yaşta kaybetmiş, gönül gözü ile gören ender âşıklardandır.

⁴⁰ Ender Yücekaya, **Arguvan Folkloru**, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fak. Türk Dili ve Ed. Eğt. Böl. Yayınlanmamış Lisans tezi, Malatya 1997

⁴¹ Osman Kazancı - Mehmet Yardımcı, **Hekimhan Folkloru ve Hekimhanlı Halk Şairleri**, Açıksöz Yay. Malatya 1993, s.218

⁴² Mehmet Gülseren - Ahmet Şentürk, **Malatyalı Şairler Antolojisi**, Malatya 1991, s.49

⁴³ İsmail Özmen, **Alevi - Bektaşî Şiirleri Antolojisi**, C.5, Saypa Yay. Ankara 1994, s.121

⁴⁴ Mehmet Gülseren - Ahmet Şentürk, **Malatyalı Şairler Antolojisi**, Malatya 1991, s.16

1915'te Darende'de dünyaya gelen ve 1990'da vefat eden Osman Hulusi Ateş, aruz ölçüsünün yanı sıra hece ölçüsü ile, ilahi tarzında yazdığı şiirlerle tanınmıştır.

Malatya'nın Yazıhan ilçesine bağlı Etigen (Pirinçli) köyünde 1919'da doğan ve 1971'de Malatya'da vefat eden Mevlüt Öztürk şiirlerinde önceleri, “*Devranî*”, sonraları da “*Derunî*” mahlasını kullanmıştır. Oldukça güçlü şiirleri bulunan âşığın şiirleri bir araya getirilmemiştir.

Malatya'da en çok âşığın yetiştiği, usta-çırak ilişkisinin en canlı olduğu Arguvan yöresi âşıklarının en önemlilerinden biri de Âşık Bektaş Kaymaz'dır.

1919'da Arguvan'ın Eymir köyünde dünyaya gelen Bektaş Kaymaz, âşıklık geleneğini en iyi sürdürenlerdendir.

*Sabahtan uğradım gül yüzlü yâre
O yar cemalini dönmedi geçti
Bir bâde doldurdum al nuş et dedim
Bilmem niye küsmüş almadı gitti*⁴⁵

gibi ustaca söyleyişleri ile tanınan âşığın birçok deyişi radyo ve televizyonlarda sık sık söylenmektedir.

1919'da Hekimhan'ın Hasançelebi bucağına bağlı Basak (Başak) köyünde dünyaya gelen Hıdır Koluvaçık hiç öğrenim görmeden kendini yetiştiren bâdeli âşıklardandır.

*İstemem dünyada sarayla ayvan
Eyleyim bekade cenneti seyran
Hıdır Kolaçığım yüklendi kervan
Hakka giden yolu kimden sorayım*⁴⁶

gibi özgün söyleyişleri ile dikkat çekenlerdendir.

Bir şiirinde:

*Bu dünyanın zevki, safası varmış
Ben bir zerresini görmedim gitti
Boşuna çiy nedik yalan dünyayı
Gül soldu gülistan har oldu gitti*⁴⁷

diyen 1920 doğumlu Abdullah Yurtsever de Karacaoğlan tarzı koşmaları ile dikkatleri üzerine çeken Arapgirli yöre âşıklarındandır.

Malatya'da âşıklar zincirinin önemli halkalarından biri de 1920'de Arguvan'ın Kuyudere köyünde doğan ve asıl adı İbrahim Memo Temiz olan Âşık Seyit Meftunî'dir.

Dokuz yaşında çevrenin en usta âşıklarından Âşık Hasan Hüseyin'den saz çalmayı öğrenen Meftunî'nin deyişlerinden:

*Ağgül seni camekânda görmüşler
Siyah saçın sırma ile örmüşler
Urüyamda seni bana vermişler
Urüyalar gerçek olsa ne olur*⁴⁸

biçiminde pek çok söyleyişi “*Arguvan Ağzı*” ya da “*Minayik Ağzı*” denilen bir eda ile bugün bile radyo ve televizyonlarda icra edilmektedir. Türk halk müziğinde özgün bir yeri olan pek çok türküsü repertuarlardaki gerçek yerini almıştır.

⁴⁵ Elçin, a.y.

⁴⁶ Hıdır Koluvaçık, Gönülden Sesler, Ankara 1985

⁴⁷ Vasfi Servet Kiper, **Arapgirli Şairler Antolojisi**, Ankara 1972, s.105

⁴⁸ Şemsi Belli, “Arguvanlı Saz Şairi Âşık Seyit Meftunî”, **II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğleri**, Malatya 19-21 Ekim 1987, İstanbul 1988, s.55

